

The Need for Familiarizing Researchers in the Field of Medicine and Religion with Interdisciplinary Research Principles and Concepts

Mostafa Haji-Mollahosseini

Department of Immunology, Faculty of Medicine, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran.
*Correspondence should be addressed to Dr. Mostafa Haji-Mollahosseini; Email: Hajimolalhosseini@yahoo.com

Article Info

Received: Des 11, 2022

Received in revised form:
Jan 10, 2021

Accepted: Jan 18, 2023

Available Online: Mar 21, 2023

Keywords:

Experimental sciences

Islamic teachings

Interdisciplinary research

 <https://doi.org/10.22037/jrrh.v9i1.40652>

Today, scholars are accumulating knowledge behind the fence or in the enclosure of specialization while the abundant knowledge in one single discipline does not necessarily lead to increased wisdom and a fruitful life. Knowledge can be abused and its improper distribution may even prove harmful. The solution to complicated social, political, economic, and religious issues today are neither based on accumulation of knowledge not dependent on dependent on the religious teachings irrespective of the scientific developments (1, 2). What we need is an understanding of the relationship between different fields of knowledge, which is referred to as interdisciplinary knowledge. A correct understanding of the relationship between the medical sciences (medicine) and religious sciences (Islamic teachings) necessitates interdisciplinary research.

Today, medical sciences have achieved the highest levels of health and have set individualistic, preventive, predictive, and participatory scopes based on nanotechnology, information technology, biotechnology and cognitive sciences for the year 2050 (3, 4). Nevertheless, due to its multidimensional nature, human health cannot be restrictively defined only within the framework of biological sciences as an animal. A dimension of health that covers the diseases common between human and animals can be more easily understood while human has other unknown dimensions since human body and soul are not separate and independent of each other. We can still focus on what Molla Sadra Shirazi stated four centuries ago with regard to time and the appearance of soul. It's worth noting that in this philosophical pioneering field, one can find the signs of a knowledge referred to as psychosomatics (5) and raise the idea of relationship and connection between human health and Islamic teachings as an interdisciplinary field.

It is not easy, however, to delve into the relationship between human health and Islamic teachings. For example, if the Quran is put at the center of attention as a major source of religious studies, non-experimental human sciences will be put at the central circle close to the Quranic sciences. Medicine as an experimental human science shall be in the second circle and biology as a natural experimental science (developmental) lies

in the outmost circle, meaning that they have the lowest homogeneity. If we look at argument in medical sciences and Islamic teachings, they are not methodologically homogeneous. In medical sciences, experimental arguments are used but the majority of Quranic issues are explained using interpretation, historical, and philosophical methods. In addition, there is a clear distinction between the language of the Quran and that of the experimental sciences; basically, the more we move from experimental sciences toward the human sciences, the language of knowledge and science changes from specific to general meaning that in experimental sciences in order for the propositions to be accepted, they must be specific, clear, expressive and without any ambiguity. But in human sciences there is no such requirement (6). Therefore, interdisciplinary studies are unavoidable but, at the same time, difficult for understanding the relationship between human health and Islamic teachings.

In different Islamic periods, interpreters of the Quran have frequently drawn on experimental findings to present better interpretations and explanations of the Quranic verses and show that there is no conflict between Islamic teachings and the findings of the new sciences. However, by raising the interdisciplinary issue, I did not mean this level of interaction but how a dynamic interaction can be established between the modern medical sciences and the Islamic teachings. It seems that this can be

achieved in the framework of Medicine and Religion Studies Center. On the other hand, there is this assumption that the relationship between Islamic teachings and experimental sciences is top-down and unilateral, in which experimental sciences are simply matched with the Quranic concepts and some even believe this is no such relationship between the two. Therefore, the interdisciplinary discourse has not been properly established. Nevertheless, as the result of familiarity with the fundamental concepts of interdisciplinary research, fundamental changes can be created in researchers' view of science in the field of medicine and religion. In this way, it will be accepted that a part of the narrative sources related to the Islamic teachings can be put to experiment and tested and a conflict between these narrations and science is also likely to happen. Furthermore, we can understand why experimental science and knowledge about the issues that are beyond experiment should not lead to denial (of the Islamic teachings) (2).

Religious and academic scholars are distinct in terms of the method of learning science, but they can both reach into the realm of Divine knowledge (2). The connection between religious schools and the university in the field of health requires sharing and exchanging ideas to extract and obtain from the Islamic teachings contents that can be experimented on. It also requires explaining and promoting the interdisciplinary research methodology in medicine and religion.

Please cite this article as: Haji-Mollahosseini M. The Need for Familiarizing Researchers in the Field of Medicine and Religion with Interdisciplinary Research Principles and Concepts. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2023;9(1):1-6. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v9i1.40652>

ضرورة معرفة الباحثين في مجال الطب والدين بالمبادئ والمفاهيم المتعلقة بالدراسات بين التخصصية

مصطفى حاجي ملاحسيني

قسم المناعة، كلية الطب، جامعة الشهيد بهشتي للعلوم الطبية، طهران، إيران.

المراسلات الموجهة إلى الدكتور مصطفى حاجي ملاحسيني؛ البريد الإلكتروني: Hajimolhoseini@yahoo.com

معلومات المادة

الوصول: ١٦ جمادى الأولى ١٤٤٤

وصول النص النهائي: ٢٦ جمادى الأولى ١٤٤٤

القبول: ٢٥ جمادى الثاني ١٤٤٤

النشر الإلكتروني: ٢٨ شعبان ١٤٤٤

الكلمات الرئيسية:

التعاليم الإسلامية
الدراسات بين التخصصية
العلوم التجريبية

اصبح اليوم العلماء في دائرة ضيقة ومنفصلة من التخصصات يراكمون العلوم من دون الإرتباط بين قطاعات هذه العلوم. بينما مراكمة العلوم في مجال ما لا يؤدي بالضرورة إلى توفّر العلم والمعرفة ولا يضمن الحياة المثمرة. كما أن استغلال العلم أمر ممكن الحدوث. بل أن عرضه في غير محله يمكن أن يؤدي إلى أضرار جسيمة. وأن الحلول الإجتماعية، والسياسية، والإقتصادية، والعقائدية المقترحة اليوم ترتكن على مراكمة العلوم والمعارف وليس الركون إلى التعاليم الدينية بغض النظر عن التقدم العلمي (١، ٢). فما يحتاجه البشر اليوم هو فهم هذه العلاقات التي تربط بين المجالات العلمية المختلفة التي يطلق عليه عنوان الفروع بين التخصصية. إذن فهم واستيعاب العلوم الطبية والعلوم الدينية (التعاليم الإسلامية) بحاجة إلى دراسات بين تخصصية.

لقد فتحت العلوم الطبية الحديثة آفاقاً رحبةً من العلوم والصحة. فقد وضع علم الطب رؤيته لعام ٢٠٥٠ معتمدة على الطب الفردي، والوقائي، والردي، الذي يعتمد على المشاركة التي ترتكز على العلوم النانوية، وتقنية المعلومات، والعلوم الحيوية والعلوم المعرفية (٣، ٤)، لكن مع ذلك، لا يمكن النظر إلى صحة الإنسان من بعد واحد ودراسته بنظرة إحدانية الجانِب والنظر إليه كحيوان وحشره في النظريات الحيوية البحتة. فجانِب من صحة الإنسان الذي تشترك فيه أمراض الإنسان والحيوان، هي جانب يسهل فهمه واستيعابه. إلا أن الواقع يقول أنّ هناك الكثير من الزوايا المتعلقة بصحة الإنسان لا تزال غامضة بالنسبة له. لأنّ جسد الإنسان وروحه لم يكونا منفصلان تماماً عن بعضهما في كافة المجالات. فلا يزال بالإمكان النظر إلى ما قاله ملاصداً قبل أربعة قرون حول الزمان والنفس البشرية. والطريف أننا يمكننا الآن في هذا المجال الفلسفي التقدمي رصد جذور علوم باتت تسمى الآن بعلوم السايكوسوماتيك (٥) وطرح نظرية علاقة صحة الإنسان بالتعاليم الدينية كمجال علمي تقدمي ضمن مجال الدراسات بين التخصصية.

إن الدخول في مجال مفهوم علاقة سلامة الإنسان والتعاليم الدينية لم يكن بالأمر السهل كما يبدو للوهلة الأولى. فمثلاً لو نظرنا إلى القرآن الكريم بصفته المصدر الأول للدراسات الدينية، فإن العلوم الإنسانية غير التجريبية ستكون في الحلقة الأولى والأقرب إلى العلوم القرآنية. وإن الطب هو علوم إنسانية تجريبية ويقع في الحلقة الثانية، والعلوم الحيوية بصفتها العلوم الطبيعية التجريبية سوف تقع في أبعد حلقة من مجموع هذه الحلقات. وهذا يعني أنّ لهذين المجالين أقل درجة من الإرتباط والعلاقة. وإن نظرنا إلى منهجية الاستدلال في العلوم الطبية والتعاليم الإسلامية، فإننا لم نشهد تلامساً طفيفاً بين المجالين العلميين. فالإستدلال في العلوم الطبية في استدلالات تجريبية، بينما معظم المقولات والمفاهيم القرآنية تعتمد على التفسير، وهي تتبع المنهج التفسيري، والتاريخي، والفلسفي القابل للتبيين. كما أنّ التمايز الواضح سيتجلى لنا بين لغة القرآن ولغة العلوم التجريبية. فمهما سرنا من العلوم التجريبية نحو

تأتي للتلائم بينها وبين المفاهيم القرآنية؛ كما أن البعض يرى أن لا علاقة بين هذين المجالين المختلفين. إذن لم تتبلور نظرة العلوم بين التخصصية كما يراد لها. بينما معرفة الباحثين بمجال العلوم الطبية والعلوم الدينية والمبادئ والمفاهيم السائدة في الدراسات بين التخصصية، أحدثت تغييراً جذرياً في هذه النظرة. حينها يتم القبول والإقرار بأنّ قطاعاً كبيراً من التعاليم الدينية قابلة للتجربة البحتة وقابل للتحقق على أرض الواقع وأنّ المجالين لا يتعارضان مع بعضهما كما يقال. كما سوف نذكر أنّه لا يحق للعلوم التجريبية رفض ما يستحيل تجربته من خلال التجربة الملموسة العينية (٢). إن المناهج العلمية التي يعتمدها علماء الحوزات العلمية تختلف تماماً عن المناهج التي يعتمدها الأكاديميون. لكن القاسم المشترك بينهما هو أنّهم يريدون الدخول في مجال العلوم الإلهية (٢). إن تواصل الحوزة العلمية والجامعة في مجال الصحة بحاجة إلى تضامن وتعاضد فكري يجمع بين علماء وأساتذة هذين المجالين لفهم واستيعاب التعاليم الدينية وتبيين وترويج مناهج بين تخصصية تجمع بين الطب والدين.

العلوم الإنسانية فإننا سوف نشهد لغة العم تسير من لغة الجزئيات نحو لغة الكليات. بمعنى أن العلوم التجريبية لا بد أن تكون المقولات جزئية، وواضحة وخالية من الغموض حتى تحظى بالقبول. بينما لا نرى هذه الضرورة والشرط في العلوم الإنسانية (٦). إذن لا يمكن التغاضي عن فهم العلاقة بين صحة الإنسان والتعاليم الإسلامية في الدراسات بين التخصصية، فهي في الوقت نفسه ضرورية وبسيطة وممكنة الحدوث. فقد اعتمد المفسرون في مختلف الحقب الإسلامية على النتائج التجريبية كآلية لتبيين وتفسير بعض الآيات وبيّنوا أن التعاليم الإسلامية لا تتعارض مع العلوم الحديثة. لكن لا يهدف هذا البحث طرح هذا الموضوع بين التخصصي ومستوى التعامل. وأما آلية الإرتباط الفعالي والثنائي بين العلوم الطبية الحديثة وبين التعاليم الإسلامية. فقد يبدو أنّ هذا الأمر يمكن الوصول إليه في مراكز دراسات الطب والعلوم الدينية. لكن من جانب آخر يرى البعض أن العلاقة بين التعاليم الإسلامية والعلوم التجريبية لطالما كانت علاقة أحادية ومن أعلى لأدنى. ولهذا ينظر إلى العلوم الطبية بأنّها

يتم استناد المقالة على الترتيب التالي:

Haji-Mollahosseini M. The Need for Familiarizing Researchers in the Field of Medicine and Religion with Interdisciplinary Research Principles and Concepts. Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat. 2023;9(1):1-6. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v9i1.40652>

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

لزوم آشنایی پژوهشگران حوزه طب و دین با مبانی و مفاهیم پژوهش‌های بین‌رشته‌ای

مصطفی حاجی ملاحسینی ^{id}

گروه ایمونولوژی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران.

*مکاتبات خطاب به دکتر مصطفی حاجی ملاحسینی؛ رایانامه: Hajimolahoseini@yahoo.com

اطلاعات مقاله

دریافت: ۲۰ آذر ۱۴۰۱

دریافت متن نهایی: ۲۱ دی ۱۴۰۱

پذیرش: ۲۸ دی ۱۴۰۱

نشر الکترونیکی: ۱ فروردین ۱۴۰۲

واژگان کلیدی:

آموزه‌های اسلامی
پژوهش‌های بین‌رشته‌ای
علوم تجربی

امروزه دانشمندان در پس حصار تخصص‌گرایی در حال انباشت دانش هستند درحالی‌که وفور دانش تک‌رشته‌ای لزوماً به افزایش خرد و حکمت نمی‌انجامد و به زندگی پرثمر منجر نمی‌شود. از دانش می‌توان سوءاستفاده کرد یا حتی عرضه نابجای آن می‌تواند به افراد ضرر برساند. راه حل مسائل پیچیده اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و اعتقادی امروز نه مبتنی بر انباشت دانش است، نه تکیه بر آموزه‌های دینی بدون توجه به پیشرفت‌های علمی (۱، ۲)؛ آنچه امروز بدان نیاز داریم درک روابط بین زمینه‌های دانش است که از آن با عنوان دانش بین‌رشته‌ای یاد می‌شود. فهم درست ارتباط بین علوم پزشکی (طب) و علوم دینی (آموزه‌های اسلامی) نیازمند پژوهش‌های بین‌رشته‌ای است.

امروزه علوم پزشکی به مراتب حداکثری بهداشت دسترسی پیدا کرده است و افق سال ۲۰۵۰ خود را پزشکی فردگرایانه، پیشگیرانه، پیشگویی‌کننده و مشارکت‌جویانه مبتنی بر نانوتکنولوژی، تکنولوژی اطلاعات، بیوتکنولوژی و علوم شناختی قرار داده است (۳، ۴)؛ با این حال نمی‌توان سلامت انسان را که ابعاد متعددی دارد به مثابه یک حیوان در قالب نظریه‌های زیستی صرف دنبال کرد. بُعدی از سلامت که بیماری‌های مشترک انسان و حیوان را در بر می‌گیرد، بخشی است که آسان‌تر درک می‌شود ولی حقیقت این است که سلامت انسان ابعاد ناشناخته دیگری هم دارد، زیرا بدن و نفس انسان به‌تمامی و از همه جهات از هم جدا و مستقل نیستند. هنوز هم می‌توان به آنچه ملاصدرای شیرازی بیش از چهار سده پیش درباره زمان و چگونگی حدوث نفس بیان کرد، توجه کرد. نکته جالب اینکه در این حوزه پیش‌تاز فلسفی می‌توان سرچشمه‌های دانشی را که امروز از آن به سایکوسوماتیک یاد می‌شود، پیدا کرد (۵) و ایده ارتباط سلامت انسان و آموزه‌های اسلامی را به‌عنوان یک حوزه مطالعات بین‌رشته‌ای مطرح کرد.

ورود به مقوله ارتباط سلامت انسان و آموزه‌های اسلامی چندان هم که به نظر می‌رسد ساده نیست. مثلاً اگر قرآن کریم به‌عنوان منبع اصلی مطالعات دینی مرکز توجه قرار گیرد، علوم انسانی غیرتجربی در حلقه اول و نزدیک به علوم قرآنی قرار می‌گیرد و پزشکی یکی از علوم انسانی تجربی است که در حلقه دوم و بیولوژی در قامت علوم طبیعی (تکوینی) تجربی در دورترین حلقه است؛ به این معنی که کمترین تجانس و هم‌سنخی را دارد. اگر به روش استدلال در علوم پزشکی و آموزه‌های

تصور وجود دارد که رابطه آموزه‌های اسلامی و علوم تجربی همواره رابطه‌ای یک‌سویه و از بالا به پایین است و از این رو استفاده از علوم تجربی در حد تطبیق آن با مفاهیم قرآنی پنداشته می‌شود و گروهی نیز اساساً قائل به وجود ارتباط بین دو حوزه یادشده نیستند؛ بنابراین، گفتمان بین‌رشته‌ای به نحو شایسته شکل نگرفته است. حال آنکه در سایه آشنایی پژوهشگران حوزه‌های طب و دین با مبانی و مفاهیم پژوهش‌های بین‌رشته‌ای، تغییر اساسی در نگاه به علم ایجاد می‌شود. آنگاه است که پذیرفته خواهد شد بخشی از محتوای منابع نقلی آموزه‌های اسلامی تجربه‌پذیر و قابل تحقیق است و تعارض نقل و علم هم محتمل است. همچنین درک می‌شود که چرا دانش تجربی دربارهٔ اموری که از دسترس تجربه خارج است نباید زبان به انکار بگشاید (۲).

عالمان حوزوی و دانشگاهی از نظر شیوهٔ تحصیل علم از هم متمایزند اما در اینکه هر دو به حریم علم الهی راه می‌یابند مشترک‌اند (۲). پیوند حوزه و دانشگاه در عرصهٔ سلامت انسان نیازمند هم‌اندیشی استادان برای احصای محتوای تجربه‌پذیر از آموزه‌های اسلامی و همچنین تبیین و ترویج روش‌شناسی تحقیق بین‌رشته‌ای طب و دین است.

اسلامی بنگریم، این دو حوزه از لحاظ روشی، تجانس چندانی با هم ندارند. در علوم پزشکی استدلال‌های تجربی به کار می‌رود ولی عمدهٔ مقولات قرآنی با استفاده از روش‌های تفسیری، تاریخی و فلسفی قابل تبیین است. دیگر اینکه تمایز آشکاری بین زبان قرآن و زبان علوم تجربی وجود دارد. اساساً هر قدر از علوم تجربی به سمت علوم انسانی فاصله می‌گیریم زبان دانش از زبان جزئی به کلی تغییر پیدا می‌کند. بدین معنی که در علوم تجربی گزاره‌ها باید جزئی، واضح، رسا و عاری از ابهام باشد تا پذیرفته شود؛ اما در علوم انسانی چنین الزامی وجود ندارد (۶). بنابراین، مطالعات بین‌رشته‌ای برای فهم ارتباط سلامت انسان و آموزه‌های اسلامی در عین حال که اجتناب‌ناپذیر است، به سادگی هم امکان‌پذیر نیست.

مفسران در دوره‌های مختلف اسلامی به کرات یافته‌های تجربی را به مثابه ابزاری به خدمت گرفته‌اند تا بتوانند برخی از آیات قرآن را بهتر تبیین کنند و نشان دهند که بین آموزه‌های اسلامی و یافته‌های علوم جدید تعارض وجود ندارد. اما غرض نگارنده از طرح موضوع بین‌رشته‌ای این سطح از تعامل نیست بلکه چگونگی برقراری تعامل پویا و دوسویه بین علوم پزشکی نوین و آموزه‌های اسلامی است و ظاهراً این مهم در بستر مراکز مطالعات طب و دین میسر خواهد شد، ولی از سویی این

استناد مقاله به این صورت است:

Haji-Mollahosseini M. The Need for Familiarizing Researchers in the Field of Medicine and Religion with Interdisciplinary Research Principles and Concepts. *Journal of Pizhūhish dar dīn va salāmat*. 2023;9(1):1-6. <https://doi.org/10.22037/jrrh.v9i1.40652>

References

University Publications; 2020. (Full Text in Persian)

1. Frodeman R, Klein JT, Pacheco RCDS. *The Oxford handbook of interdisciplinarity*: Oxford University Press; 2017.
2. Javadi Amoli A. *The Role of the Intellect in the Geometry of Religious Knowledge*. 3 ed: Esra Press. Iran; 2017. (Full Text in Persian)
3. Mahallati MS. *Islam and Secularism*. 1 ed. Tehran: Mirase Ahle Ghalam Publications; 2019. (Full Text in Persian)
4. Mesko B. *The Guide to the Future of Medicine: Technology and the Human Touch*. 1 ed. Budapest: Webicina Kft; 2014.
5. Tavallaie A. *Philosophization of Body and Soul*. 1 ed. Tehran: Dehkadeh Salamat Publications; 2020. (Full Text in Persian)
6. Darzi G. *Ravesh-Shensi-e Motaleat-e Mian-Reshtehi-e Qura'ni*. 1 ed. Tehran: Imam Sadigh